

NAPELS

Gert Hage

Napels

Een duivels paradijs

Nieuw Amsterdam *Uitgevers*

Voor mijn moeder

© Gert Hage 2016

Alle rechten voorbehouden

Tekstredactie Maarten Boers

Omslagontwerp Annemarie van Pruysen, www.amvp.nl

Omslagfoto Napels © Getty Images / Federico Scotto

Omslagfoto altaar Maradona © AFP PHOTO / Mario Laporta

Foto auteur © Quintalle Nix

Kaartenmaker Marcel Groenen

NUR 320

ISBN 978 90 468 2074 2

www.nieuwamsterdam.nl/gerthage

Inhoud

Proloog 9

1 Vico San Gaudioso 17

2 Forcella 35

3 Het genootschap van eer 51

4 Scampìa 67

5 De zekerheid van de onzekerheid 79

6 Hofstad af 99

7 De buik van Napels 113

8 Ma-Gi-Ca 129

9 Trouw aan de stad 151

10 Genny het karkas 167

Epiloog 183

Geraadpleegde literatuur 197

Namenregister 199

Proloog

Napels, juni 2014

Raimondo di Maio, de beste boekhandelaar van de stad, kreeg een lichte hartaanval. Hij had een bloeddruk van 250. Dat kwam door Napels, zei hij, de stad werkte hem op de zenuwen.

Het nationale elftal van Italië verdween roemloos van het Braziliaanse WK-toneel. De kranten zagen een parallel tussen het voetbal en de staat van het land: verdeeld, verlamd en arm aan kwaliteit.

Barkeeper en fanaat Napoli-fan Gennaro de Dominicis zat er niet mee, niemand leek ermee te zitten. Napels is van het Zuiden, maar vooral van zichzelf. En daarbij had hij die dag andere zorgen aan zijn hoofd. Hoofdschuddend ijsbeerde hij over het bordes voor zijn café aan Piazza Bellini.

‘Wat is er?’ vroeg ik.

‘Niks,’ zei hij.

‘Echt niet?’

‘Nou ja, ik bedenk net dat ik vanochtend de verkeerde lottocijfers heb ingevuld.’ Ik vroeg niet verder. In de *Smorfia*, het eeuwenoude handboek voor de lotto, staat dat je nooit voor twaalf uur je gespeelde cijfers mag prijsgeven.

In Napels’ mooiste binnentuin, die van de privé-universiteit Suor Orsola Benincasa, stak hoogleraar en ex-politicus Isaia Sales de brand in een donkere Toscaanse sigaar. In de afgelopen maanden had hij, man van het Zuiden, in de kloostertuin urenlang verhaald over de geschiedenis van de camorra, zijn specialisme. Maar minstens zo vaak ging het over de groeiende kloof tussen het Noorden en het Zuiden van Italië. Hoe kon het dat deze eens zo

machtinge hoofdstad van het grootste koninkrijk van Italië was afgeleden tot het laagste punt van Europa? Het was een onderwerp dat al sinds de eenwording van Italië, in 1861, de gemoederen beroerde. Toen ik die middag voorzichtig opperde dat het Zuiden zelf wellicht enige blaam trof, dat het te gemakkelijk was om alles te herleiden tot machinaties van Noordelijke politici, keek Sales, in de regel de rust en redelijkheid zelve, geïrriteerd op. 'Waarom moet ik, een tamelijk keurige burger die altijd op een nette manier zijn geld heeft verdiend, mij schuldig voelen over de duistere realiteit die Napels heet? Ligt het aan mij? Aan ons? Worden wij geboren met een crimineel gen?'

Met Giancarlo Maresca, oud-advocaat en grootmeester van de Ridderorde der Bewakers van de Negen Deuren, was ik op een warme juni-ochtend op weg naar zijn kapper Boellis in het chique deel van Napels. We keuvelden wat over de mooie dingen des levens, zoals Cubaanse sigaren, klassieke Harris Tweedjasjes en de perfecte risotto, toen hij midden op straat plots halt hield. 'Maradona is een van onze drie heiligen,' zei hij serieus. 'Je hebt San Gennaro, Vergilius en Maradona, waarbij aangetekend dat Maradona voor Napels misschien wel belangrijker was dan onze beschermheilige.'

'Dat coke snuivende camorravriendje?'

'Het kan mij niets schelen wat hij in zijn vrije tijd deed,' onderbrak Maresca streng. 'Hij steeg uit boven goed en kwaad. Het enige wat voor mij telt, was zijn houding op het veld. Jarenlang hebben ze hem links en rechts geschopt, waar ze hem konden raken is hij geraakt. Hij stond op, schudde het hoofd en speelde verder. Nooit boos of verontwaardigd. Hij was op het veld een heer van stand, zoals er voor en na hem nooit meer een is geweest. Wij van de Negen Deuren houden van heren van stand.'

Na de kapper gingen we bij Maresca thuis lunchen, want sinds het rookverbod meed hij restaurants. Hij hing een schort over zijn handgemaakte overhemd en handgemaakte bretels, ontdeed basilicumblaadjes van de stelen en spoelde ze een voor een schoon

onder de kraan. Op het aanrecht stond een weegschaal waarop hij nauwkeurig 50 gram basilicum, 100 ml olijfolie, 70 gram pecorino, 30 gram parmezaan en 15 gram pijnboompitten afwoog. 'Het draait in het leven om perfectie en traditie,' zei hij.

Een dag later werd Ciro Esposito begraven. Twintigduizend mensen waren die middag van de 27e juni voor de plichtigheid naar Scampia gekomen, een noordelijke buitenwijk van Napels, met een sinistere reputatie. De kist was bedekt met vlaggen en sjaals van ssc Napoli, zijn grote liefde die hem fataal was geworden. Ciro was een paar uur voor het begin van de bekerfinale Napoli-Fiorentina in Rome door een Romeinse voetbalfanaat neergeschooten en had nog 53 dagen geleefd. Uiteraard waren de ultra's van de zusterclubs Ancona, Genua en Catania bij de plichtigheid aanwezig. Al even vanzelfsprekend lieten die van Verona en Juventus verstek gaan – ze haten elkaar hartgrondig, de supporters van deze Noord-Italiaanse clubs en die van ssc Napoli.

In datzelfde Scampia vroeg Pino, veertig jaar, chronisch werkloos en geen cent te makken, raad voor een lastig dilemma. Het was tijd om uit de kast te komen, vond hij. Maar ja, hoe deed je dat zonder dat je vrienden en je familie er lucht van kregen? Hij moest er niet aan denken dat zijn moeder, van wie hij zielsveel hield, het te weten zou komen. Pino had bedacht dat hij maar beter het land kon verlaten. Naar Amsterdam bijvoorbeeld, daar had hij goede verhalen over gehoord.

Wat klein persoonlijk leed betrof, was daar nog de huwelijks-crisis van Davide Cerullo en zijn vrouw. Ze waren al lang bij elkaar, hij was haar eerste vriendje. Zij was 15 toen ze verkering kregen, hij 18 en tot zijn nek in de camorra. Maar mede dankzij haar was het Davide gelukt met zijn criminele verleden te breken. Met vallen en opstaan was hij een nieuw leven begonnen, een leven met boeken en straatkinderen. Hij kreeg nieuwe vrienden en verkeerde in andere kringen. Zijn vrouw kon hem niet goed meer volgen, hun levens liepen meer en meer uiteen.

Dan was er nog de benoeming van Diego Marmo tot wethouder

in het roversnest Torre Annunziata, een voorstad van Napels. Hij was er zelf nog het meest door verrast. Marmo, een gepensioneerd officier van justitie, sprak ik regelmatig in zijn riante flat in de hoger gelegen wijk Vomero, die hij deelde met zijn vrouw en met Carlo, de huisknecht uit Sri Lanka op zijn bruine slofjes. De gesprekken werden steeds somberder van toon. Marmo, 75 jaar alweer, vond dat al zijn harde werken niets noemenswaardig had opgeleverd. 'Ik heb geprobeerd om met een theelepeltje de zee leeg te scheppen,' zei hij vaak, 'maar voor iedere camorrist die ik achter de tralies kreeg, kwamen er drie terug.'

We kregen het over Antonio Iovino, in die dagen groot landelijk nieuws. Iovino, bijgenaamd 'o'ninno' (de baby) vanwege zijn poezelig uiterlijk, was een van de grote mannen van de Casalese-clan, tot hij vier jaar geleden was opgepakt. Hij had besloten met justitie te gaan praten en beloofde een boekje open te doen over de banden tussen politiek, economie en misdaad. Het Openbaar Ministerie in Napels glom van trots over deze doorbraak: zo'n grote vis hadden ze zelden aan de haak gehad. Maar Marmo, gepokt en gemazeld in de wereld van de georganiseerde misdaad, was sceptisch. Wilde de tot levenslang veroordeelde Iovino de zakelijke belangen van zijn familie veiligstellen? Was hij niet langer bestand tegen het strenge regime waaronder hij gevangen zat?

'Zij doen niks als ze er zelf niet beter van worden,' waarschuwde Marmo. 'Als een camorrist zich tot spijtoptant ontpopt, moet de eerste vraag altijd zijn: Waarom?'

In het licht van dit grote nieuws is het nauwelijks het vermelden waard, maar opmerkelijk was het wel. Dag in dag uit zag ik in het voorbijgaan mijn enorme buurman zwijgend aan zijn tafel zitten. Met zijn moeder en zijn scooter woonde hij in een *basso* – een piepkleine woning, direct aan de straat. Hij keek niet op of om. Zijn blik was gericht op een muurvullend tv-scherf of op een bord vol eten. Hij had het niet op zo vreemden, leek het. Maar na een maand of acht verbrak hij het stilzwijgen. Op een mooie, zonnige dag zat hij buiten, het lijf in een plastic tuinstoel geperst. 'Mexico

speelde sterk,' zei hij. We zouden er de handen vol aan hebben. Ik knikte. Daarna zei hij nog iets wat ik niet verstond. De buurman sprak plat Napolitaans.

In Napels, zeiden ze, kwamen alle problemen van Italië samen, maar dan groter en heftiger. De stad was als een ijsberg die langzaam van Europa afdreef, richting Tunis en Tripoli.

'Europa eindigt in Napels, en het eindigt daar behoorlijk beroerd,' schreef de Franse reiziger Augustin Creuzé de Lesser al aan het begin van de negentiende eeuw.

Volgens Scarfoglio (1860-1917), de beroemdste Italiaanse journalist van zijn tijd, was 'Napels de enige Oosterse stad zonder Europese woonwijk'.

De Britse reisschrijver Norman Lewis was in de Tweede Wereldoorlog als inlichtingenofficier gelegerd in Napels. Zijn dagboek, *Napels '44*, werd een klassieker. Op een dag werden de anderhalf miljoen bewoners geëvacueerd na de mededeling van een gevangengenomen vijandige agent dat 'duizenden tijdbommen zouden ontploffen zodra de elektriciteitsvoorziening van de stad weer werd ingeschakeld'. Als een van de laatsten verliet Lewis de stad, hij zocht zijn toevlucht in het hoger gelegen Vomero. 'Heel Napels lag aan onze voeten als een oude plattegrond waarop de kunstenaar met bijna overdreven zorg de vele ruïnes, kastelen, torens en koepels had aangegeven. Terwijl ik op de ramp stond te wachten, zag ik voor het eerst hoe schitterend deze stad van een afstand lijkt, als het oorlogsvuil niet opvalt, en het drong tot me door wat een on-Europese, wat een Oosterse stad het was.'

Wat is er toch gebeurd met de derde grootste stad van Italië, niet lang geleden nog een van de grootste en belangrijkste steden van Europa?

De Napolitanen zelf leken niet erg geïnteresseerd in deze vraag. Ze hadden al te veel gezien en meegemaakt om zich er druk over te maken. Ze hadden epidemieën en natuurrampen overleefd en tal van overheersers zien komen en gaan: Grieken, Romeinen,

Byzantijnen, Normandiërs, Fransen, Spanjaarden, Habsburgers en Amerikanen. Aan dit rijtje werd er stevast nog een toegevoegd: de Noord-Italianen. Zij hadden na de eenwording in 1861 het Zuiden geannexeerd als was het de eerste de beste kolonie. Vonden ze in Napels.

Elk staatsgevoel was de Napolitanen vreemd. In het klein zag je dat terug in de achteloosheid waarmee zij hun afval – van lege sigarettenpakjes tot flessen en pizzadozen – op straat gooiden, in het groot omdat ze waar en wanneer het maar mogelijk was de staat een loer probeerden te draaien. Als je altijd van een ander bent geweest, leer je vooral aan jezelf en aan je naasten te denken. Ogen-schijnlijk schikten zij zich zonder tegenstribbelen naar het dan geldende gezag, maar ondertussen gingen ze hun eigen gang. ‘O Francia o Spagna, purché se magna’ (Frankrijk of Spanje, wat maakt het uit als je maar te eten hebt), was een gevleugeld gezegde.

Zo scharrelde zij zich al eeuwen door het leven heen, met hun eigen taal en hun eigen gewoonten. Vrijstaat Napels maakte zijn eigen regels, de Napolitanen waren baas in eigen huis. Het was een stad, schreef Lewis ‘die al zijn veroveraars had genegeerd en uiteindelijk overwonnen, en zich totaal en eeuwig had toegewijd aan de zoete dingen des levens’.

Filmer en schrijver Pier Paolo Pasolini, geboren in het Noorderlijke Bologna, was in hoge mate door Napels gefascineerd. Hij zag de Napolitanen als een stam die, net als de Toearegs, zich weigerde over te geven aan de moderniteit. ‘Deze volksstam heeft besloten – zonder zich rekenschap te geven van eventuele gedwongen mutaties – om uit te sterven door zich af te keren van de nieuwe macht, van wat wij de geschiedenis of de moderniteit noemen. Die afwijzing komt voort uit het hart van de gemeenschap, en er is niets tegen te doen. Echte Napolitanen zullen er zijn zolang ze er zijn, en als ze er niet meer zijn, zullen er anderen zijn. De Napolitanen hebben besloten uit te sterven door tot het einde toe zichzelf te blijven, dat wil zeggen: uniek, onverzettelijk en onkreukbaar’.

In de veertig jaar na Pasolini's gewelddadige dood in 1975, was Napels weinig veranderd. Ja, er waren nieuwe metrostations gekomen, waarvan enkele tot de mooiste van Europa behoren. In de straten zag je volop merkkleding, al dan niet nep, en iedereen had een mobiele telefoon waarmee ze de godganse dag naar hun moeder belden, maar verder was de globaliseringsgolf goeddeels aan Napels voorbijgegaan. Pasolini kon tevreden zijn: de stam had zich niet overgegeven.

Crisis was het nog steeds, of beter: weer. Maar ook dat had weinig invloed op het leven, dat ondanks alles opgewekt werd geleefd. 'We zijn niet anders gewend dan crisis, dus deze financiële crisis overleven we ook wel, hoewel die er stevig in hakt,' zei Marco Traversi, hoofd van een organisatie die kansarme jongeren hielp bij het opzetten van een eigen bedrijf. 'Ik maak me meer zorgen over steden als Milaan, Turijn of Parma: anders dan Napels beheersen zij de kunst van het overleven niet.'

Hij had ook iets anders gezegd, maanden eerder al, ik woonde er net: 'Napels is het mooiste en het lelijkste gezicht van Italië,' zei hij toen tijdens een wandeling door het historisch centrum. Het was een variant op de beroemde uitspraak van de filosoof/schrijver/historicus Benedetto Croce: 'Napels is een paradijs bewoond door duivels.'

Een jaar lang spookten deze opmerkingen door mijn hoofd.

Mijn eerste stap in Napels was in een enkeldiepe plas. Het was op het stationsplein, waar de Alibus vanaf het vliegveld stopte. Het had die dag meer geregend dan de straten aan konden. Overal water, overal afval. Dit was de stad zoals die mij 28 jaar eerder was verbeeld door de Italianen die ik in Florence leerde kennen. Ik was daar halsoverkop verzeild geraakt uit liefde voor een Italiaanse danseres, een liefde die niet standhield maar waar twee prachtkinderen uit zouden voortkomen. En een vriendschap voor de eeuwigheid. Destijds al werd door de Florentijnen, die zichzelf als het meest ontwikkelde en beschaafde deel van de natie beschouwden,

over Napels gesproken met een mengeling van vertedering, vrees en minachting. De Napolitanen waren lui en crimineel, maar ook muzikaal, poëtisch en vrolijk. En nee, dat hadden ze niet uit de eerste hand, want ze spraken er liever over dan dat ze er zelf gingen kijken.

Hun verhalen maakten nieuwsgierig. Wat waren dat voor lui, die Napolitanen? Waarom riepen ze in de rest van Italië zo veel weerstand op?

Nu, een half leven later, was ik met mijn rolkoffertje over de natte, gebutste stoepen op weg naar een bed & breakfast aan de Via Foria, van waar ik een week lang als een razende op zoek ging naar een geschikt en betaalbaar appartementje. Het was een helletocht. Verhuurders kwamen niet of pas uren later opdagen. Trof je ze toevallig wel op het afgesproken uur, bleek het appartement reeds verhuurd. Bussen stopten zelden waar ze zouden moeten stoppen, taxichauffeurs naaiden je glimlachend een oor aan.

Door een toeval vond ik aan het einde van de week een geschikt appartement. Eenhoog, niet duur, hartje oude stad en met een poort, een binnenplaats en een stalen tussendeur.

Vico San Gaudioso

Daar, bij Castel dell'Ovo, recht tegenover waar nu hotel Vesuvio staat, een van de chicste hotels van de stad, spoelde het gevlugelde lichaam van de sirene aan. Zij werd gevonden door de eerste Griekse kolonisten. Die noemden haar Parthenope.

Dan begint het verhaal van Napels, een van de oudste steden van Europa, gelegen op een van de mooiste plekken van Europa: in de navel van de Middellandse Zee, halverwege de as Istanbul-Barcelona, als een amfitheater oprijzend uit de zee. De Griekse kolonisten bouwden in de vijfde eeuw voor Christus op deze van god gegeven plek een nieuwe stad: Neapolis.

In 326 voor Christus werd Neapolis ingenomen door de Romeinen. Zij bouwden voort op de grondslagen van hun voorgangers. 'De Grieken gaven de Romeinen hun goden, hun kunst en wetenschappen, hun levensgevoel,' aldus Benjamin Taylor in zijn boek *Naples Declared*. Hij citeert Horatius: 'Het overwonnen Griekenland overwon zijn barbaarse veroveraar.'

De Grieken lieten Napels nog iets na: een stedenbouwkundig plan waarop niet alleen de Romeinen, maar ook de talloze overheersers ná hen op voortborduurden. Het is een raster van drie lange, circa zes meter brede straten, in oost-westelijke richting, met als meest noordelijke de Via Anticaglia, als middelste de Via dei Tribunali en vervolgens de San Biagio dei Librai, beter bekend als Spaccanapoli – de straat die de stad in tweeën splitst.

Die drie parallelle hoofdstraten worden doorkruist door donkere, ongeveer drie meter brede stegen. Ze lopen af van noord naar

zuid, richting zee. Het zijn de stegen met de wapperende was en de razende scooters, bewoond door Pasolini's luidruchtige stam.

In een van die stegen, de Vico San Gaudioso, betrok ik in het najaar van 2013 een klein appartement op nummer 11, eenhoog. Het had een zwaar betralied balkonnetje met drie waslijnen, elk met een eigen katrol.

Een houten poort gaf toegang tot een deels open, beklinterd binnenhof. Het eerste wat je zag was een kapelletje met een prent van de heilige San Gaudioso, een Noord-Afrikaanse bisschop die, op de vlucht voor de Vandalen, in 455 na Christus in Napels belandde waar hij een klooster had gesticht. Hij is een van vele tientallen zo niet honderden heiligen van Napels, van wie San Gennaro de belangrijkste is. Het bloed van deze in 305 onthoofde martelaar wordt bewaard in twee glazen ampullen. Tweemaal per jaar stroomt het volk in drommen naar de Dom, biddend en hopen dat het wonder zich ook ditmaal voltrekt: gaat het gestolde bloed van de heilige Gennaro vloeien, dan wacht de stad een gezegende tijd. Zo niet, dan staat ze er slecht voor. Zoals in 1980, toen prompt een hevige aardbeving volgde.

Verschillende mensen had ik weleens gevraagd naar het wonder van hun beschermheilige; of ze er oprecht in geloofden. Het was een vreemde vraag, vond men, een beetje ongepast zelfs. Al ben je niet gelovig, van San Gennaro blijf je af.

Voor de afbeelding van San Gaudioso op de binnenplaats van mijn huis stond een bosje verdroogde bloemen in een vaas, erboven hing een peertje dat dag en nacht brandde. Via een zware tussen-deur kwam je bij een gietijzeren wenteltrap die leidde naar het tweekamerappartementje, waarin een slaapbank, een tafel met drie stoelen en een fauteuil met vaalpaarse bloemetjesbekleding. Aan de muur hingen twee posters met zonnebloemen tegen een bruine achtergrond.

Naast mij woonde Luigi, een weduwnaar van ongeveer zestig jaar met een paar flinke tatoeages en een embonpoint. In zijn kale kamer stond een groot bed, op het nachtkastje een foto van zijn

overleden echtgenote. Luigi werkte in het illegale leeratelier van zijn neef, ergens ten noorden van Napels. Maar de zaken gingen slecht. Hij was steeds vaker thuis en kon nauwelijks nog de huur betalen. Het was de schuld van de Chinezen, zei hij vaak, zij hadden de illegale markt van nepmerken verpest.

's Avonds at hij mee met de burens in een huis verderop en bleef daar meestal voor de televisie hangen tot het tijd was om naar bed te gaan. Als het weer het toeliet maakte hij op zondag een toertje langs de kust met zijn trots: een zware witte scooter met een windscherm en beenbeschermers. Zijn kinderen zag hij weinig.

Boven ons woonde de bejaarde Salvatore Tramontano. Op een ochtend liep ik hem in de buurt tegen het lijf. Ik stak mijn hand uit, maar hij aarzelde en keek mij streng aan. Hij had een witte snor en een wit sikje onder de onderlip. 'U bent niet stipt. We hadden zondagmiddag om vier uur afgesproken, u was er niet.' Hij had gelijk. Ik was die dag naar zee gegaan in de veronderstelling dat Salvatore het met onze afspraak niet zo nauw zou nemen, net als die tientallen andere Napolitanen op wie ik tevergeefs had zitten wachten. Maar ik had buiten buurman Tramontano gerekend. Hij was zo ongeveer de enige Napolitaan die er een agenda op na hield. Ik murmelde wat slappe excuses – 'och, de taal mijnheer, dat blijft toch lastig voor een buitenlander' – waarna hij enigszins ontdooidde. Hij rechtte zijn rug. 'Mijnheer, ik heb veertig jaar bij de carabinieri gewerkt, als ik drie minuten te laat op mijn werk was, had ik een aantekening te pakken. Ik verwacht u morgen om drie uur.' Hij beende parmantig weg op zijn korte, kromme beentjes.

Precies om drie uur belde ik de volgende dag bij hem aan. Hij deed open in een hemd en een flodderige broek. 'Sorry, maar thuis draag ik graag gemakkelijke kleding,' excuseerde hij zich. Aan de eettafel zat een kleindochter over haar huiswerk gebogen, haar moeder zat ernaast en bladerde door een tijdschrift. Salvatore nam plaats aan het hoofd van de tafel: 'Had ik u al verteld dat ik veertig jaar bij de... o ja, nou, ik weet dus wel het een en ander. Waarmee kan ik u van dienst zijn?'

De kamer hing van boven tot onder vol foto's en getuigschriften. Zijn vrouw, klein en gezet, scharrelde door het huis met de was. Toen hij 'Koffie!' riep, zette ze de wasmand meteen neer en spoedde zich naar de keuken. Salvatore was maresciallo geweest – een streepje meer dan brigadier – en woonde al zijn leven lang in de steeg. Het appartement had hij in 1973 als een bouwval gekocht.

Ons palazzo, vertelde Salvatore, was ongeveer tweehonderd jaar eerder gebouwd door een Oostenrijkse admiraal die het had nagelaten aan zijn enige dochter. Na haar voortijdige dood als gevolg van een ongeluk, werd het opgedeeld in een achttal appartementen, waarvan Salvatore er dus één had betrokken, samen met zijn vrouw en hun vier kinderen.

Hij was drie huizen verderop geboren, op nummer acht, in het palazzo van een heuse markies met twee rijtuigen en zes paarden. Elke zondag trok hij eropuit, opgedoft en wel, wist Salvatore uit de verhalen van zijn moeder. De markies woonde met zijn gezin op de eerste, rijk gedecoreerde verdieping die de *piano nobile*, de adellijke verdieping wordt genoemd. De verdieping hoger was voor het personeel. Het gezin Tramontano woonde in een basso, een van de kleine, benauwde benedenwoningen.

Voor de lagere school hoefde Salvatore slechts de steeg over te steken. Daar stond de school van de nonnen van de orde della Carità di Santa Giovanna Antida Thouret. Bij de school hoorde een klooster en een kerk, de Santa Maria Regina Coeli, waarvan de oorsprong in de zestiende eeuw lag, al was er uit die tijd weinig meer bewaard gebleven dan een enkele fresco. Ook zijn kinderen waren daar naar school gegaan, en nu liepen zijn kleinkinderen elke ochtend de uitgesleten kerktrappen op naar hun al even versleten klaslokalen. Het complex besloeg vrijwel de hele overkant van onze steeg. De meeste nonnen waren flink op leeftijd, wat jong en non was, kwam uit India, Sri Lanka of Afrika, daar wilde de maresciallo vanaf wezen.

Elk ochtend om half zeven galmde hun ijle gezang door de dan nog stille steeg. Anderhalf uur later, als de kinderen naar school